

Drenthe & Klaziendarveen 1940-1945

www.slodrenthe.nl

www.facebook.com/slodrenthe

INHOUDSOPGAVE

De Meidagen	3
Dagelijks leven	4
Onderduiken	5
NSB en Crisis	6
Het Verzet	7
Oorlog in de lucht	8
De Bevrijding	10

Het Verzet De woning van een inwoner van Klazienaveen, besmeurd met verf door het verzet.

Poolse bevrijders in Drenthe

Onderduikershol Diever

NSB landdag in Drenthe

Noritfabriek gebombardeerd

Nederlandse bunker in de gemeente Emmen

Klazienaveense winkel beklad door het verzet.

De Meidagen Duitse soldaten trekken de grens bij Zwartemeer over, opweg naar Klazienaveen.

Oorlog in de lucht De Britse bemanningsleden die tussen Klazienaveen en Zwartemeer neerstortten.

DE MEIDAGEN

Als Duitsland op 1 september 1939 Polen aanvalt, begint de Tweede Wereldoorlog. Nederland is in eerste instantie nog niet in paniek. Het land heeft zich immers neutraal verklaard, wat betekent dat het niet met een oorlog wil meedoen. Hitler trekt zich echter niet zoveel van die afspraak aan en stuurt zijn vliegtuigen op 10 mei 1940 naar Nederland toe. Op de eerste dag van de oorlog viel heel Zuidoost Drenthe in Duitse handen. Het Nederlandse leger trok zich zo snel mogelijk terug achter de Afsluitdijk. Voor Drenthe begon de bezetting al op 10 mei 1940.

1. Vraag

- Wat deden de Nederlandse soldaten met de bruggen toen ze zich terugtrokken?
- Waarom deden ze dat?

Hitler hoopte dat Nederland zich snel zou overgeven. Maar de Nederlandse soldaten boden meer tegenstand dan Hitler had verwacht. Slechts 4 Nederlandse militairen uit Nieuw-Amsterdam, houden vanuit hun mitrailleursoest bij 'de brug van Goseling' (Krimbrug) bij Coevorden urenlang de Duitse opmars tegen.

2. Vraag

- In Drenthe werd niet overal hard gevochten. Er stonden wel wat kazematten langs kanalen.
- Wat is een kazemat?
  - Stonden er in jouw dorp ook ergens kazematten?

Op 14 mei bombardeerde Hitler Rotterdam. Op 15 mei gaf Nederland zich over, uit angst voor nog meer platgegooide steden. Nederland was nu officieel bezet gebied.

Duitse soldaten te paard komen bij Zwartemeer en Schoonebeek de grens over.

Nederlandse soldaten bij hun kazemat met loopgraaf langs het kanaal in Odoornerveen.

DAGELIJKS LEVEN

Voor de mensen veranderde het dagelijks leven al snel. Eten was 'op de bon'. Dat betekende dat je alleen nog maar voedsel mocht kopen tegen inlevering van een distributiebon. Op die manier probeerde de overheid alle spullen eerlijk onder de mensen te verdelen. Ook moesten de ramen 's avonds verduisterd worden, om te voorkomen dat er licht naar buiten scheen. Geallieerde piloten zouden hier gebruik van kunnen maken om de weg te vinden. Het gemeentebestuur en burgemeester Bouma voerden netjes alle opdrachten van de Duitsers uit. Het Duitse leger wou 444 fietsen uit de gemeente Emmen hebben en Bouma zorgde ervoor dat de Duitsers ze allemaal, tot op de laatste fiets nauwkeurig, kregen.

3. Vraag

Van welke partij was burgemeester Bouma lid?

In maart 1942 was het voor de mannen tussen de 18 en 40 jaar oud afgelopen met het gewone leven. In heel Drenthe hingen pamfletten met de oproep dat deze mannen zich moesten melden voor de Arbeitseinsatz.

4. Vraag

- Wat hield de Arbeitseinsatz in?
- Waarom had Hitler Nederlandse jongens en mannen nodig?

Een groot aantal Drentse mannen gaven gehoor aan de oproep. Ze wilden geen problemen krijgen met de Duitse regering en ze waren bang dat hun familie ook gestraft zou worden.

Enkele Drenten weigerden toch om naar Duitsland te gaan. Zij voelden er niets voor om in het land van de bezetter aan de slag te gaan en doken onder.

Gewetensvraag

- Wat zou jij doen? In Duitsland werken of niet?
- Welk risico loop je nu?

De mensen die niet voor de Duitsers wilden werken, doken onder. Ze waren niet de enigen. Ook Joden moesten al snel een veilig onderkomen zoeken. Vanaf 1942 moesten ze verplicht een davidsster dragen, ter herkenning. Ze mochten toen de parken en zwembaden al niet meer in en konden alleen nog op bepaalde tijden boodschappen doen. In 1940 waren alle Joden uit overheidsdienst ontslagen. Niet veel later gaf Hitler opdracht alle Joden naar concentratiekampen te brengen. Om te ontkomen aan de gaskamers zochten veel Joden een onderduikadres.

Een kleine groep moedigen bood Joden een schuilplaats aan. Jacoba Omvlee verborg vier mensen van de familie Ten Brink uit Nieuw Amsterdam in haar woning in Zuidbargo.

De gezusters Zikken verborgen het gezin van Daniel Cohen. Daar in de kleine boerderij zat het gezin veilig aan de Valtherweg.

Wist je dat er tijdens de oorlog ook mensen verstopt zaten in de diertuin van Emmen? 's Nachts sliepen de onderduikers boven de olifanten, tijgers en leeuwen op de hooizolder. Overdag werkten ze in de diertuin. Terwijl een Duitse generaal naast de diertuin woonde! Bertus Zefat had ook Joden verborgen maar is later door de Duitsers vermoord. Hij heeft de verborgen Joden nooit verraden.

5. Vraag

Waarom zou het de Duitse generaal niet zijn opgevallen dat er onderduikers in de diertuin zaten?

6. Vraag

De Duitsers hadden vaak Nederlandse NSB'ers bij zich als ze mensen oppakten. Waarom zouden ze doen?

Gewetensvraag

Zou jij in de oorlog Joden hebben durven helpen?

b) Welke rol zou de armoede hebben gespeeld in Drenthe en de NSB

De NSB had in Drenthe niet veel leden, in 1939 zo'n 800, terwijl er in 1935 bijna 11.000 Drenten op de partij hadden gestemd. Na mei 1940 steeg het ledental aanvankelijk sterk, terwijl hun krant Volk en Vaderland een maximumoplage van 200.000 bereikte. Na 1942 ging het bergafwaarts en eind 1944 viel de partij uit elkaar. In Drenthe bedroeg het ledental op zijn hoogtepunt 2800 in 1943. Ook de militaire afdeling van de NSB, de WA (Weerafdeling), liet zich op straat zien.

9. Vraag

Je kunt op een partij stemmen en je kunt er ook lid van zijn. Of juist niet!

- a) Waarom zouden mensen wel op de NSB willen stemmen, maar geen lid willen zijn?
- b) Waarom viel de partij in 1944 uit elkaar?

Vlak voor de Tweede Wereldoorlog zat een half miljoen Nederlanders zonder werk. Dat was geen pretje. Voor de oorlog kregen werklozen een uitkering van vijftien gulden per week, voor een gezin met twee kinderen. In ruil daarvoor moesten ze aan de slag in werkverschaffingsprojecten. In Emmen werd onder andere de Emmerdennen aangepland. Echt werkeloos waren de werklozen dus niet.

10. Vraag

- a) Waarom werden de mensen met een uitkering aan het werk gezet?
- b) Denk je dat dit een goede maatregel was? Waarom?

Wist je dat?"In Emmen had de NSB een eigen hoofdkwartier voor onze gemeente; een kringhuis. Mussert is hier ook op bezoek geweest."

11. Vraag

- Als er nu een werkverschaffingsproject zou worden gestart en jij zat in de gemeenteraad van Emmen, wat zou jij dan laten aanleggen of verbeteren? Waarom?

Al voor de oorlog had de NSB aardig wat leden. Ook mensen in Zuidoost Drenthe voelden zich aangetrokken tot de partij. Veel van hen geloofden de ideeën, maar er waren ook mensen lid geworden omdat ze dachten dat de NSB beter voor hun kon zorgen. Er was namelijk sprake van een heftige economische crisis in de jaren dertig en veel mensen waren werkloos en veel boeren waren erg arm.

7. Vraag

- a) Waar stonden de letters NSB voor?
- b) Zoek op het internet wat voor partij de NSB was. Je kunt hiervoor bijvoorbeeld gebruik maken van de website www.verzetsmuseum.org.

8. Vraag

- Een derde deel van de NSB'ers woonde in Zuidoost Drenthe. 27 Drentse gemeenten hadden zelfs een NSB-burgemeester.
- a) Waarom stemden sommige Drenten op de NSB?

VERZET

Deze winkel is besmeurd met verf. In deze zaak zit nu sportschool Extension

In het Drentse grensgebied werkt 'de wilde' verzetsgroep De Krim, die zich niets aantrekt van overleg met andere groepen, die vinden dat ze veel te veel risico's nemen. Het meest geruchtmakend is wel hun overval van 29 juli 1943 op het gemeentehuis en distributiecentrum van Schoonebeek. Die dag eindigt rampzalig. De overvallers schieten de burgemeester en twee ambtenaren dood. Ook verzetsman De Boer overlijdt.

Een poging om de oliewinning in Schoonebeek te saboteren mislukt, want ruwe olie blijkt niet echt te willen branden. De reactie van de bezetters is hard.

12. Vraag

Waarom pleegde De Krim een overval op het gemeentehuis en een distributiecentrum?

In Klazienaveen werden eens muren en huizen besmeurd met verf. "V = Victory" en "Verrader". Dat was natuurlijk verboden, maar niet zo gevaarlijk als een distributiekantoor overvallen of een NSB-burgemeester vermoorden.

Soms werd er ook "Verrader" op een muur geschilderd door mensen die ruzie hadden met anderen. Wanneer zij vonden dat een winkelier te duur was, bijvoorbeeld. Of wanneer een winkelier stiekem handelde zonder bonnetjes. Dit gebeurde ook in Klazienaveen

bij een kruidenier (winkel).

Gewetensvraag

Wat vind jij ervan dat mensen "Verrader" op iemands huis schilderden wanneer ze ruzie hadden?

Veldwachter Walstra hielp het verzet wanneer hij kon. Hij hielp de NSB en de Duitsers niet. NSB-burgemeester Bouma van Emmen schreef ooit dat hij agent Walstra geen goede agent vond omdat hij niet goed zijn best deed voor de nieuwe Duitse regering.

Meester van Rotterdam zat ook in het verzet. Maar zijn woning werd ook ooit beklad met verf. Kijk maar eens naar de grote foto hierboven.

Doordenker:

Wie zou het huis van de meester beklad hebben? En waarom?

Eind maart willen de geallieerden weer verder optrekken tegen de Duitsers. Maar ze zijn bang dat het Duitse leger de grote voorraad steenkool van de Purit mee wil nemen als brandstof voor auto's. Een paar verkenningsvliegtuigen vliegen een paar dagen van te voren over de fabriek in Klazienaveen heen. Op het moment dat het bombardement op vrijdagmiddag 23 maart 1945 om half twee begint blijft de klok in de machinekamer stilstaan. Er komen wel 50 bommen naar beneden. Er breken veel branden uit. Acht mensen overleven dit niet. Een schip met turf wordt ook door bommen tot zinken gebracht en zeven andere schepen raken beschadigd. Ook hotel Wieringa is vernield.

12. Vraag

Weet jij waar het monument staat met de namen van de slachtoffers van het bombardement?

Op 10 december 1943 vlogen een paar Mosquito's naar Rütenbrock en Nordhorn om daar Duitse doelen aan te vallen. Maar Duitse luchtdoelkanonnen schoten terug en één van de vliegtuigen werd geraakt. De Mosquito van Frankson en Cake keerde terug en vloog richting Klazienaveen. Ongeveer over de lijn waar nu de snelweg naar Duitsland ligt. Maar de motor raakte oververhit en ze moesten een noodlanding maken.

Rakelings vlogen ze over het witte marechausseekantoor, over de Mr. Ovingstraat. Maar ze vlogen te hard en de grond was te zacht.

Om ongeveer 14:35 stortten ze neer op een akker tegenover de Purit fabriek. Beide bemanningsleden kwamen daarbij om het leven.

Onderluitenant J.J. Scheepmaker van de marechaussee ging kijken en schreef in zijn proces verbaal wat hij vond:

- een totaal verbrijzeld vliegtuig waarvan de (brandende) wrakstukken over een groot oppervlak verspreid lagen.
- tussen de wrakstukken lagen twee menselijke lichamen.
- een tweetal niet geëxplodeerde bommen en enige munitie.
- een derde niet geëxplodeerde bom achter de woning van landbouwer J. Kroeze aan de Mr. Ovingstraat 47, ruim 600 meter van de plek des onheils.

13. vraag

Kun jij onderzoeken of er ook inwoners uit Klazienaveen bij om het leven zijn gekomen? En hoe?

14.vraag

Kun jij ontdekken wat er met de andere Mosquito's is gebeurd?

LANCASTER DV287

Alex Walmsley in zijn vliegenierskleding.

Op de avond van 14 januari 1944 werd de Britse Lancaster bommenwerper DV287 door een Duitse nachtjager aangevallen.

De Duitse jager schoot ze van achteren neer. Meteen brandde de linkervleugel en brak er brand uit in de romp van de bommenwerper. Even later stortte het vliegtuig gehuld in vlammen in de diepte en explodeerde vlak boven de grond.

Boer Hoving woonde vlakbij en hij vertelde: 'Opeens werd het buiten helder licht en hoorden we een verschrikkelijk lawaai. Het bleek een brandend vliegtuig te zijn, dat rakelings over onze boerderij was gegaan. Toen we buiten kwamen ontplofte het juist op de grond, ongeveer 800 meter achter onze boerderij. Het was alsof de gehele omgeving in brand stond.'

13. vraag

Wat zou jij nu doen? Ga je kijken? Blijf je thuis? Waarom?

ONTSNAPT

Acht bemanningsleden kwamen bij de crash om het leven en werden ter plaatse gekist en op de algemene

begraafplaats van Nieuw Dordrecht begraven. Eén bemanningslid had de crash wel overleefd en wist te ontsnappen! Normaal zitten er in een Lancaster bommenwerper zeven bemanningsleden. Dat wisten de Duitsers zelf ook wel. Maar zij wisten niet, dat dit toestel negen man had! Dus toen de Duitse soldaten acht Britten hadden gevonden dachten ze er niet aan om te gaan zoeken naar een negende! Daardoor wist nummer negen te ontsnappen. Zijn naam was Alex Walmsley.

14. vraag

Stel, jij bent Alex. Jouw vrienden leven niet meer en de Duitsers kunnen er elk moment zijn. Weet je waar je bent? Zijn de Nederlanders wel te vertrouwen? Wat ga je doen?

DE BEVRIJDING

Na Dolle Dinsdag vluchtten duizenden NSB'ers naar het noorden en oosten. Op 2 januari 1945 vestigde generaal Christiansen, opperbevelhebber van de Duitse Wehrmacht zich in Emmen.

Maar op 9 april trokken Duitse colonnes 's avonds weg richting Odoorn.

Op dinsdag 10 april werd Zuidoost Drenthe vanuit Coevorden door de Polen en Canadezen bevrijd.

Maar de Duitsers hadden zich ingegraven bij de trambrug over het Oranjekanaal te Emmen. De Duitsers schoten pas toen de Polen erg dichtbij waren. Het gevecht duurde wel een uur. In Noordbarge, Zuidbarge en Westenesch werden wel 17 boerderijen verwoest.

Toen de eerste geallieerden door de straten reden, werden ze door de Drenten in het Engels begroet. Daar hadden de mensen goed op geoefend! "Hello, thank you!"

Maar wat schrokken de Drenten toen de soldaten in het Duits antwoorden! Deze Polen spraken beter Duits dan Engels. Dat was schrikken!

15. vraag

Wat zou jij als eerste doen na de bevrijding?